

Jak umierało getto

Rozmowa z prof. Tadeuszem Radzikiem, kierownikiem Zakładu Historii Najnowszej UMCS

W sobotę obchodziliśmy 60. rocznicę zagłady getta w Lublinie. Ilu Żydów mieszkało w Lublinie przed wojną?

- Około 40 tysięcy. Lublin należał wówczas do dziesięciu największych miast w Polsce i liczył około 100 tysięcy mieszkańców. W porównaniu z innymi miastami odsetek ludności żydowskiej był wysoki. Dla porównania w Warszawie było to 30,1 proc.

Kiedy powstało getto?

- 20 marca 1941 r. Niemcy utworzyli żydowską Dzielnicę Mieszkaniową czyli getto. Zajmowała obszar pomiędzy Kowalską, nieistniejącą Krawiecką, dalej do Kalinowszczyzny, Unickiej, rogu Lubartowskiej i kończyła się na Kowalskiej. Pod koniec 1941 r. teren ogrodzono drutem kolczastym. Główna brama stała przy ul. Kowalskiej. Polacy zamieszkujący ten teren musieli wynieść się gdzie indziej, Żydzi przeprowadzali się do getta.

Kiedy zaczął się dramat?

- W 1942 r. getto podzielono na dwie części. Do lepszej i mniejszej, oznaczonej literą B, przeniesiono Żydów produktywnych, którzy jeszcze mogli do czegoś się przydać. W części A umieszczono Żydów przeznaczonych do eksterminacji.

Czy mieszkańcy getta domyślali się co ich czeka?

- Nie chcieli się domyślać. Swoją energię i pieniądze przeznaczali na to, by dostać się do części B. Doszło do tego, że w jednym pokoju mieszkało po 16 Żydów.

Żydowskie miasto zaczęło umierać kilka miesięcy później?

- W nocy z 16 na 17 marca 1942 roku wyciągnięto Żydów na plac Targowy i po wstępnej selekcji część przegnano na kolejową rampę przy dzisiejszej Turystycznej. W ciągu pierwszego tygodnia wysłano do Bełżca 10 tysięcy Żydów. Niemcy informowali ich, że czekają na nich miejsca osiedlenia i pracy. W rzeczywistości czekał gaz. Na miejscu zamordowano około 2,5 tysiąca ludzi.

W kwietniu 1942 r. Niemcy ogłosili, że organizują nowe getto na Majdanie Tatarskim, a stare likwidują. Do nowego przesiedlono około 7 tysięcy Żydów. Wyburzono Miasto Żydowskie. Z pejzażu Lublina na stałe zniknęły całe ulice, w tym Szeroka, gdzie mieszkał Widzący z Lublina, największy lubelski cadyk.

Z nowego getta było blisko na Majdanek?

- Prawie przez ulicę. Jedni szli do pracy, drudzy do gazu. 9 listopada 1943 r. Niemcy przeprowadzili akcję „Dożynki”. Kiedy już likwidowano wszystkich Żydów z Majdanu, do gazu poszła resztką z kilku obozów pracy w Lublinie. Tak umarło Żydowskie Miasto.